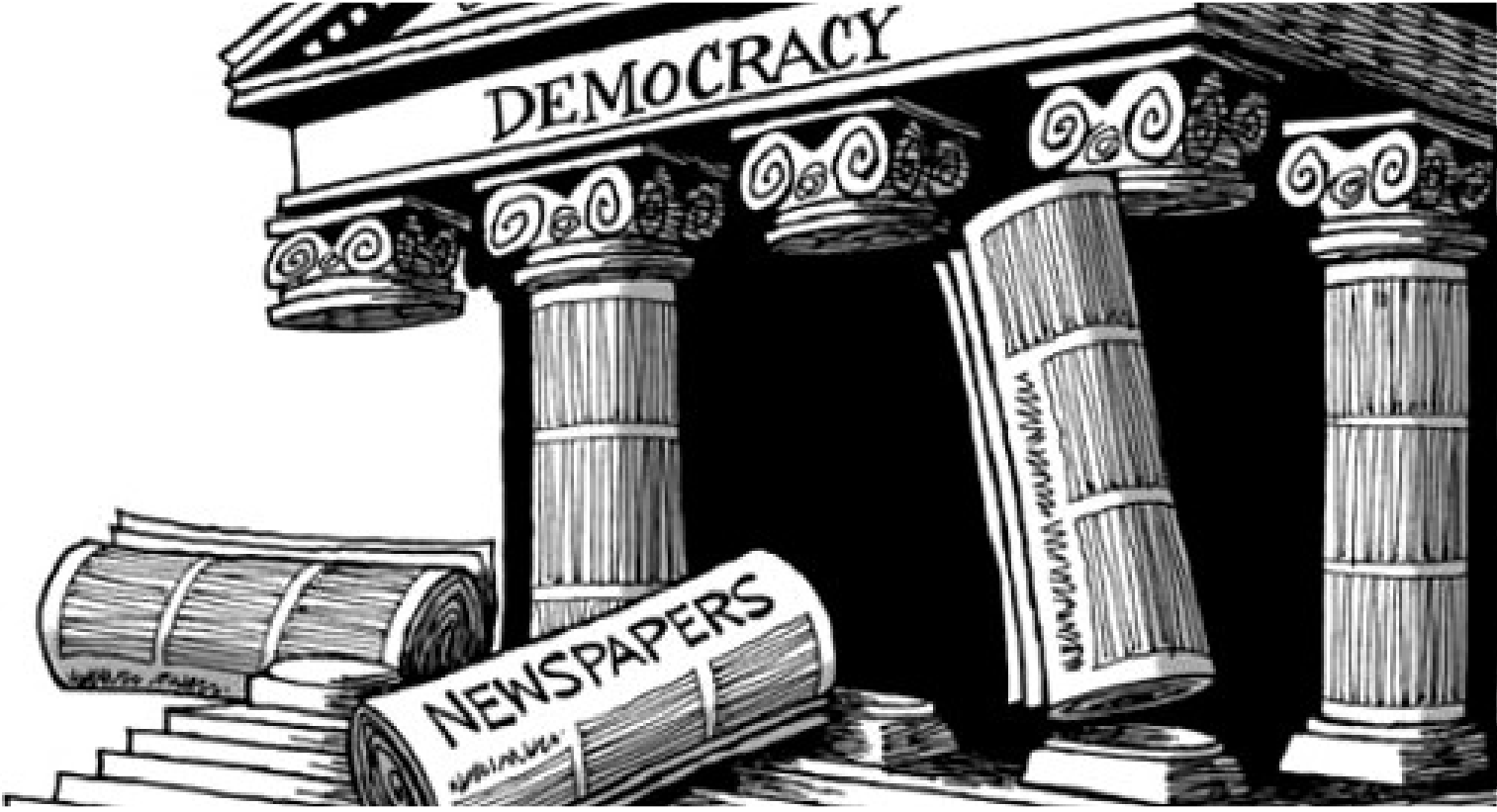

LİBERAL PERSPEKTİF RAPOR

SAYI: 17 • OCAK 2021

DEMOKRASİ İÇİN MEDYA İNŞASI, HER ŞEYE SIFIRDAN BAŞLAMAK, TABULA RASA

Derya Sazak

National Endowment
for Democracy
Supporting freedom around the world

FRIEDRICH NAUMANN
FOUNDATION For Freedom.
Türkiye

LİBERAL PERSPEKTİF RAPOR

Sayı: 17 • Ocak 2021

**DEMOKRASİ İÇİN MEDYA İNŞASI, HER
ŞEYE SIFIRDAN BAŞLAMAK, TABULA
RASA**

Derya Sazak

© Özgürlük Araştırmaları Derneği, 2021

Bu çalışma National Endowment For Democracy ve Friedrich Naumann Vakfı Türkiye Ofisi tarafından desteklenen Türkiye’de Yapısal Reformlar Projesi’nin 05 Aralık 2020 tarihli “Basında Yapısal Reform İhtiyacı” başlıklı çalışmayı ışığında kaleme alınmıştır. Bu çalışmadaki görüşler yazara aittir; National Endowment For Democracy, Friedrich Naumann Vakfı Türkiye Ofisi ve Özgürlük Araştırmaları Derneği’nin görüşlerini yansıtmaz.

Özgürlük Araştırmaları Derneği

Çankaya Mah., Atatürk Bul., No: 160 D: 10 Çankaya, Ankara

(312) 213 24 00 www.oad.org.tr info@oad.org.tr

[f](https://www.facebook.com/ozgurlukarastirmalari) ozgurlukarastirmalari [t](https://www.instagram.com/ozgurlukar) ozgurlukar

Derya Sazak

Derya Sazak, Ankara 1956 doğumlu. Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi 1978 mezunu. Gazeteciliğe Rüzgarlı Sokak'ta Yeni Ulus gazetesinde 1975 yılı sonunda muhabir olarak başladı. ANKA Ajansı'nda 1978-82 yılları arasında Parlamento muhabirliği yaptı. 1983 yılında Milliyet gazetesi Ankara bürosuna geçerek burada otuz yıl çalıştı. Sırasıyla büro şefi, Ankara temsilcisi, genel yayın yönetmeni oldu. Yirmi yıla yakın "Siyaset Günlüğü" adlı köşesinde yazılar kaleme aldı. Milliyet gazetesi Erdoğan Demirören - Ali Karacan ortaklığına satıldıktan sonra 2013 yılında ikinci kez genel yayın yönetmenliğine getirildi. 2013Te "İmralı Zabıtları" ve "Gezi Direnişi" haberleri nedeniyle siyasi iktidarın baskısıyla otuz yıl emek verdiği gazetesinden ayrılmak zorunda kaldı. *11 Eylül Gölgesinde Saddam* (Doğan Kitap, 2002), *Batsın Böyle Gazetecilik* (Boyut Yayıncılık, 2013) ve *28 Şubat'tan 15 Temmuz'a Darbeye, Diktaya, Medyaya İTİRAZIM VAR* (İletişim Yayınları, 2017) adlı üç kitabı bulunuyor. 1990-91 Körfez Savaşı sırasında Bülent Ecevit ile gerçekleştirdiği "Saddam röportajları" uluslararası yankı uyandırmış, "Yılın Gazetecilik Olayı" olarak ödüllendirilmişti.

İÇİNDEKİLER

1. Giriş	5
2. Bir Gazetenin Tarihçesi Yayımlandığı Ülkenin de Tarihidir	7
3. Medyadaki Mülkiyet Değişimi	8
4. Milli Piyango'nun Demirören'e Devrinde KDV Sıfırlaması	10
5. Sorun Özel Sermaye mi Yoksa Devlete/İktidara Bağımlı Sermaye mi?	11
6. Muhalif Medya ve RTÜK Baskısı	11
7. Yapısal Reform İhtiyacı ve Arayışları	12
7.1. Umut Alternatif Medya	13
7.2. Medya Sahipliği Sorunu Ancak Listenin Sonlarında	14
7.3. Bağımsız Gazetecilikte Kooperatif Tarzı Örgütlenme Modeli	16
8. Medyayı Kurtarmak: Vakıf, Kar Amacı Gütmeyen Sermaye Ortaklığı	16
9. Trump'ın Sonunu Getiren Seçim ABD Medyasının Sınavı	17
10. ABD Kongresinde 6 Ocak Darbe Girişimi...	19
11. Örnek Model 'Açık Radyo' Özgür, Bağımsız Dinleyici Desteğiyle 25.Yılında	20
12. Türkiye Medyası Fikir Hayatı Nereye Gidiyor Sonuç ve Öneriler	21
Kaynakça	24

1. GİRİŞ

*“Fethetmek dönüştürmek değildir.
Fethedebilirsin, asla ikna edemezsin!”*

Miguel de Unamuno,
Franco Rejimine direnen İspanyol düşünür

2020 yılı COVID-19 salgınıyla geçen, asrın başındaki İspanyol gribinden sonra insanlığı kuşatan en büyük tehdit olarak küresel bir felakete dönüşmekle kalmadı; milyonlarca vaka ve ölümler karşısında ‘görünmeyen düşman’dan korunabilme çaresizliğiyle sosyal izolasyona ve evlere kapanmaya dönük yeni bir yaşam tarzının dayatmasıyla geçti.

9 ayda Korona virüsünün ‘sınır ve sınıf’ tanımayan bilançosunun 70 milyondan fazla vaka ve 1 milyon 700 binden fazla ölüm olduğu dikkate alınırsa en kolay çıkarım, “Bundan sonra hiçbir şey eskisi gibi olmayacak.” olur!

Kuşkusuz bu savaşta en büyük kaybı veren meslek grubu ön cephede çarpışan sağlık personelleri olmuştur. Ve tabii gazeteciler, onlar mesleklerinin gereği ‘gerçeğin peşinde’ Türkiye ve benzer ülkeler liginde eleştirel özgür yayıncılığın bedelini bazen canlarıyla çoğu halde de cezaevlerinde tutuklu kalarak öderken COVID-19’dan da korunamayanlar oldu. *BirGün* gazetesi yazarı L. Doğan Tılıç Sınır Tanımayan Gazeteciler (RSF) örgütünün verilerine göre 2019 yılında 49 gazetecinin öldürüldüğünü rapor ederken Mart ayından bu yana 56 ülkede 489 gazetecinin COVID-19’dan yaşamını yitirdiğini aktardı. Bu aynı zamanda ‘şeffaflığa’ karşı savaşta verilmiş kayıplar anlamına geliyordu: “Bir doğruyu söyleme mesleği olarak gazetecilik ve

Demokrasiyle yönetilen, görünürde demokratik olan gerçekte demokrasiden savrulan otoriter totaliter tüm ülkelerin ortak sorunu medya.

gazeteciler öldüğünde gerçeklerin üzeri daha da kalın bir sis perdesiyle örtülür ve COVID-19 gibi pandemiler de çok daha öldürücü olur!”

Ne yazık ki, Türkiye toplumu da salgının ölümcül sonuçlarıyla ve çarpıtılmış vaka-hasta sayısı ikilemiyle Türk Tabipler Birliği'nin ısrarlı uyarılarıyla vaka sayıları 30 bine, ölümler günde 200'lü rakamlara dayandığında yüzleşebildi.

Elbette COVID-19'dan bağımsız, gazetecilik epeydir eski gücünde değil; sağlıklı, zayıflamış, hasta!

'Medyayı kurtarmak' güncel bir kavram olarak tartışılıyor.

Demokrasiyle yönetilen, görünürde demokratik olan gerçekte demokrasiden savrulan otoriter totaliter tüm ülkelerin ortak sorunu medya.

Yarının özgür medyasını oluşturmak için arayışlara tanık oluyoruz: hem mesleki hem de akademik.

Medyanın yeniden inşası ya da gazeteci yazar Ragıp Duran'ın tanımıyla her şeye sıfırdan başlamak, bir '*Tabula Rasa*' mümkün mü?

Ankara merkezli Özgürlük Araştırmaları Derneği (ÖAD) epeydir gündemde olan bu sorunu 4 Aralık'ta online bir konferansta gazeteciler, akademisyenler, sivil toplum temsilcileri ve mesleği gazetecilik olan siyasilerle tartışmaya açtı!

Odaklanılan konu bir kamusal faaliyet alanı olarak medyanın mülkiyet yapıları üzerinden yeniden özgür ve bağımsız kılınması imkanlarının araştırılmasıydı. Özellikle Türkiye'de geçen on yılda medya sermayesindeki altüst oluşlar, eski ana akım diyebileceğimiz gazete ve televizyonlarda büyük bir düşüş, ülkede Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi adıyla kurulan denge ve denetlemeden yoksun rejime koşut teslimiyet ve çöküş, yeni bir sorgulama alanı yaratmaktadır:

'Sarayın aparatı' bir medyadan yeniden özgür ve bağımsız medyaya geçiş nasıl olacak?

Yeni medya inşasında öncelikli alan medya sahipliğidir.

Medyaya dışardan giren sermayenin kötüye kullanılması bir sorun olarak ortada durmaktadır.

21.Yüzyılda İletişim Politikaları üzerinde çalışan ABD’li akademisyen Robert W. McChesney *Medyanın Sorunu* adlı kitabında medya reformu ya da rönesansından söz etmeden önce mülkiyet politikalarını sorgulamaktadır:

“Medya mülkiyetine dair yapılacak herhangi bir tartışma, medya üzerinde ağır biçimde yoğunlaşmış özel kontrolle ilgili sorular da ortaya atmak durumundadır. Bu, dünya çapında bir fenomen ve dünya çapında bir sorundur. Medya sistemleri, temelde kendi güçlerini kendi politik gündemlerini iletmek üzere kullanan az sayıdaki zengin şirket ya da birey tarafından kontrol edilmektedir. Aşırı örneklerde medya üzerindeki özel kontrol demokratik düzene yönelik doğrudan bir tehdit halini bile alabilir. Örneğin Weimar Almanyası’nda bir elin parmakları denli az sayıdaki medya baronu Hitler’in iktidara yükselişini destekledi. Savaşın sonra ise ABD önderliğinde işgal güçleri faşizmin yükselişinde oynadığı rolden dolayı yoğunlaşmış mülkiyeti engellemek üzere katı medya mülkiyeti kuralları yürürlüğe koydu.

Mülkiyet, fikirler, haberler ve kültür üzerindeki kontrolün güçlü şirketler arasında bile benzersiz bir güç olarak hüküm sürdüğü özellikle önemlidir.” (2007: 290)

2. BİR GAZETENİN TARİHÇESİ YAYIMLANDIĞI ÜLKENİN DE TARİHİDİR

Gazeteciler tarihe tanıklık eder; en çok da kendi ülkesine!

Washington Post, Vietnam Savaşıyla beraber ABD Başkanı Nixon’un da sonunu getiren Watergate Skandalıyla bir tarih yazmıştır. *The New York Times* Vietnam Savaşında kamuoyundan gizlenen gerçekleri rapor eden Savunma Bakanlığı belgeleri ‘Pentagon Papers’ ile anılır. *Le Monde* Fransız Hükümetinin Cezayir’deki insanlık dışı şiddet ve işkencelerini yayımlayarak saygınlık kazanmıştır.

Türkiye’de de ‘gazetelerin gazete olarak çıktığı’ 1960-70’li yıllarda yüz akı örnekler hatırlanacaktır!

Hürriyet’te Cüneyt Arcayürek imzalı ‘Johnson Mektubu’ örneğin. ABD Başkanı Johnson’un Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı İnönü’ye gönderdiği ağır Kıbrıs mektubu! *Cumhuriyet*’te Uğur Mumcu’nun araştırmacı gazetecilik örnekleri.

2013’te Erdoğan Hükümetinin Kürt sorununun demokratik çözümü için başlattığı ‘barış sürecinde’ İmralı adasında tutuklu olan Abdullah Öcalan’a

Özgür
bir
toplum
için...

Türkiye 2021 yılına ağır düşünce özgürlüğü kısıtlamaları hukuk ve adalet sorunlarının Meclis kürsüsünde yankılanan 'diktatörlük' tartışmasının yanı sıra yüzde 95'i iktidarın tekelinde bir medyayla girmiştir.

giden HDP heyetinin görüşme notlarının *Milliyet*'te yayımlanması üzerine gazetenin sahibi Erdoğan Demirören'in Başbakan'a telefon açarak özür dilemesi, 'Ben bu gazeteyi kimin için aldım.' diye konuşması, tarihi bir kırılma anıdır. Gazetenin 70 yıllık tarihinde utanç sayfasıdır.

Bu süreci daha önce *Sabah* ATV'nin Dinç Bilgin'den Ahmet Çalık'a daha sonra iktidara yakın Turkuvaz-Kalyon Grubuna satışı ve 2018 yılında Doğan Grubunun Ziraat Bankasından sağlanan 1 milyar dolara yakın krediyle *Hürriyet* başta olmak üzere tüm gazete ve televizyon kanallarıyla Demirören Grubuna devri izleyecek ve medyada bir dönem kapanacaktır.

Matbuattan basına medyaya...

Holdingle, tekelleşmeye, kartele...

Türkiye 2021 yılına ağır düşünce özgürlüğü kısıtlamaları hukuk ve adalet sorunlarının Meclis kürsüsünde yankılanan 'diktatörlük' tartışmasının yanı sıra yüzde 95'i iktidarın tekelinde bir medyayla girmiştir. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığının gücü bu medya üzerinde 'Demokles'in kılıcı' gibi sallanmaktadır.

Öyle ki Cumhurbaşkanının damadı da olan eski Hazine ve Maliye Bakanı Berat Albayrak'ın Instagram'da yayımlanan istifası, 27 saat süreyle sansürlenmiş; Saray korkusuyla ana akım medya tarafından haber yapılamamıştır.

Başka bir örnek, Cumhurbaşkanlığı Yüksek Danışma Kurulu üyesi de olan tecrübeli siyasetçi Bülent Arınç'ın AB'ye yönelik yeni bir hukuk reformu ihtiyacından söz edildiği günlerde katıldığı televizyon programında 3 yılı aşkın süredir tutuklu olan HDP eski eş Başkanı Selahattin Demirtaş ile Osman Kavala'nın serbest bırakılmasını dile getirmiş olmasıdır. Arınç'ın bu sözlerine en ağır tepki Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan gelince Saray'daki görevinden çekilmek zorunda kalmıştır.

Ülkedeki siyasi iklim giderek ağırlaşmaktadır.

3. MEDYADAKİ MÜLKİYET DEĞİŞİMİ

AKP iktidarı yeni medya yapılanmasında kamu bankalarından da yararlandı. Medyadaki iki satış bu açıdan önemlidir: *Sabah* gazetesi ile ATV televizyonunun TMSF aracılığıyla Çalık Grubuna satılması. Ayrıca, bu satışta Vakıfbank ile Halk Bankası'ndan 750 milyon liralık kredi kullanılması bir dönüm noktasıdır. Bu kadar yüksek meblağlı kredinin açılması ciddi tartış-

malara yol açmıştır. Bu satış modeli ile birlikte kamuoyunda, iktidara yakın medya kuruluşları için ‘havuz medyası’ kavramı kullanılmaya başlanmıştır.

Kamu bankalarının devrede olduğu bir diğer el değiştirme de Doğan Medya Grubu’nun, Demirören Grubuna satılmasında karşımıza çıkıyor. Nisan 2018’de 890 milyon dolara yapılan satışta Ziraat Bankası, Demirören Grubuna 700 milyon dolar kredi verdi. Kredi 2 yıl ödemesiz 10 yıl vadeli olarak verildi. Doğan Grubu’nun satışı, iktidar medyasının yaratılmasının son halkasıdır. Ve medyanın neredeyse tamamının iktidarın denetimine geçmesi anlamına gelmektedir.

İngiliz *Economist* dergisi Doğan Medya Grubunun satışını Recep Tayyip Erdoğan’ın ‘zafer’i olarak yorumladı ve ‘yarı bağımsız medyanın son kalenin 1,2 milyar dolara satılması ile Afrin hareketinden bir hafta sonra bir zafer daha kazandığı’ görüşüne yer verdi. Haberde, Türkiye’de Aydın Doğan’ın ‘eğer imparatorluğunu Erdoğan’ın adamlarından birine satmaz ise tutuklanma riski ile karşı karşıya olduğuna inanların’ bulunduğu dikkat çekildi (Topuz, Yaşar, 2020).

Ziraat Bankası’nın Aydın Doğan’ın medyadan tasfiyesi için Demirören Grubuna açtığı 1 milyar dolar kredinin geri ödeme takvimi 2020 yılından itibaren başlıyordu. Meclis’teki muhalefet partileri başta CHP’li milletvekilleri krediyi soru ve araştırma önergeleriyle takibe aldılar. Sorun, TBMM Plan ve Bütçe ve Kamu İktisadi Teşebbüsleri Komisyonlarında da gündeme getirildi. Ancak önergeler ‘ticari sır’ gerekçesiyle yanıtız kaldı.

İstanbul Milletvekili Mehmet Bekaroğlu 11 Nisan 2019 tarihinde Hazine ve Maliye Bakanı Berat Albayrak tarafından yanıtlandırılması isteğiyle verdiği soru önergesinde, ‘2018 yılında 2,3 milyar TL görev zararı açıklayan Ziraat Bankasının medya gruplarının el değiştirilmesindeki aracı rolüne’ dikkat çekiyordu. Bankanın bu kredi için yurtdışından 1 milyar dolar sendikasyon kredisi kullandığı da öne sürülmekte ancak kamuya ait bu kaynağın akıbeti TBMM denetimi dışında tutulmaktadır. Kamu bankalarının hesaplarının denetimi 1-2 yıl geriden geldiği için Demirören’e Ziraat kredisi 2021 yılında Meclisin ilgili komisyonlarında ele alınabilecektir.

2000’lere dek medya gruplarının yükselişinde ‘gazete-televizyon-banka’ üçlemesi denilebilecek bir yapılanma vardı. Gazetesi olan patronlar, sırasıyla televizyon ve banka sahibi oldular. Aydın Doğan, Alternatif Bank’ı kurdu ve 1994 ekonomik krizinde Dışbank’ı satın aldı. Petrol Ofisi özelleştirmesiyle enerji sektörüne girdi.

Doğan Grubu’nun satışı, iktidar medyasının yaratılmasının son halkasıdır. Ve medyanın neredeyse tamamının iktidarın denetimine geçmesi anlamına gelmektedir.

**Özgür
bir
toplum
için...**

Sabah gazetesi sahibi Dinç Bilgin ATV'yi kurduktan sonra 28 Şubat sürecinde Etibank'ı satın aldı. Ancak Etibank'ın içinin boşaltılması, ortağı Cavit Çağlar'la birlikte Dinç Bilgin'in medyada sonunu getirdi, üstelik hapse girdi.¹

Demirören'in 2018 yılında Doğan Medya Grubunu satın almasıyla birlikte grubun varlıklarında başka değişiklikler oldu. Total benzin istasyonları OYAK'a satıldı. Bu satış muhtemelen Ziraat kredisinin geri ödenmesine yönelik bir zorunluluktu. Çünkü grup gazeteleri *Hürriyet* ve *Milliyet* tümüyle iktidar odaklı yayıncılığın sonucu, itibaren kaybetmekle kalmadılar, eski tiraj ve reklam gelirlerinden de uzaklaştılar. Aynı düşüş CNN Türk ve Kanal D için de geçerli.

Böyle olunca Demirören'e yeni bir kaynak bulundu: Milli Piyango!

Deyim yerindeyse 'başına talih kuşu kondu!'

2021 yılbaşı çekilişi nedeniyle medyada az rastladığımız bir örnek yaşandı. *Hürriyet* yazarı ve gazetenin eski genel yayın yönetmeni Ertuğrul Özkök, 100 milyon TL'lik çekiliş öncesi 'Talih Kuşunun Güvenli Odası' başlığıyla Şans Oyunları Şirketi SİSAL'in CEO'su Selim Ergün'le bir söyleşi yayımladı. *Hürriyet* gazetesinin Milli Piyango reklamı yapmasındaki tuhaflik eleştiri konusu oldu. Gazetenin eski Ombudsmanı Faruk Bildirici, "Ertuğrul Özkök'ün iki günlük reklam söyleşisinde önemli bir eksik var; Milli Piyango'nun kendi patronu Demirörenler'e ait olduğu ve bu işten ne kadar kazandıkları?" diye yazdı.

4. MİLLİ PİYANGO'NUN DEMİRÖREN'E DEVRİNDE KDV SIFIRLAMASI

TBMM 2021 Mali Yılı Bütçe görüşmeleri öncesinde devletin elindeyken yüzde 18 KDV'ye tabi olan Milli Piyango'nun Demirören'e KDV sıfırlanarak devredildiği ortaya çıktı. T24 yazarı Barış Soydan buna neden olarak Türkiye Varlık Fonu'nun KDV'den muaf olmasının dayanak gösterildiğini de belirtti. *Sözcü* gazetesi yazarı Nedim Türkmen KDV'nin sıfırlanması sonrası Maliyenin kasasına girmeyecek tutarın en az 25-30 milyar lira olacağını yazdı. Bu kadar imtiyaz sağlamak için Demirören'in Doğan Medya Grubunun sahibi olup gazete ve televizyonlarını 'Sarayın hizmetine' sunması yetmişti.

Buna rağmen medya kulislerinde Demirören medyasının zararda olduğu yönündeki söylentiler devam ediyor.

¹ Cavit Çağlar'ın 2020 sonunda Olay TV ile medyaya dönüş serüveni Nevşin Mengü'nün ana haberleri sunduğu kanalın kapatılmasıyla bir ayda son buldu.

5. SORUN ÖZEL SERMAYE Mİ YOKSA DEVLETE/İKTİDARA BAĞIMLI SERMAYE Mİ?

Türkiye medyasının sorunu medya dışı sermayenin gerçekte gazete-TV sahibi olup bu işten şöhret, prestij kazanmak yerine sektöre girdikten sonra gazeteciliği siyasi erkin hizmetine sunup kar-zarar hesabını rant-ihale ve kamu kaynakları temeline oturtmalarıdır. Dolayısıyla meslekten koştukça gazete-TV'leri zarar etmekte, zayıfladıkça iktidara bağımlılıkları artmakta buna karşılık kamu kaynaklarından beslenmektedirler. Bu döngüsel kısırılığın sürebilmesi gazetecilikten uzaklaşmakla mümkün olmaktadır. Dolayısıyla Türkiye medyasının krizi ABD'den, Batı Avrupa ve İngiltere'den farklı olarak küresel sermaye şirketlerinin medya tröstlerinin güdümüne girmekten çok, çürük ve güçsüz şirketlerin kamu kredilerine dayalı mülkiyet yapıları nedeniyle iktidarın emrine girmeleridir.

6. MUHALİF MEDYA VE RTÜK BASKISI

Eskişehir CHP Milletvekili Utku Çakırözer 8 Aralık 2020 tarihinde Meclis bütçe görüşmelerinde ifade ve basın özgürlüğüne yönelik baskıları dile getirirken RTÜK'ü eleştirdi:

“Radyo Televizyon Üst Kurulu bugün basın özgürlüğü önündeki en temel engellerden biri haline gelmiştir. Bakan 2020 yılı bütçesini hazırlayan Maliye Bakanı istifa etti. Dünyanın neresinde olsa birinci haberdir. Ama istifasını yayımlatacak bir kanal bulamadı. Bu nedenle istifasını Instagram'dan yayımlamak zorunda kaldı. O mesajı dahi Türkiye'de 1780 ulusal ve yerel televizyondan sadece 5'i yayımlayabildi. Özgür yayıncılığın güvencesi olması gereken RTÜK, basının bu vahim halini kendine dert etti mi? Hayır. RTÜK Başkanı o gece tweet attı, beklersiniz ki televizyonlara “Korkmayın!” desin. Ama derdi başka. Derdi, istifa eden Bakan döndürmeye çalışıyor. O bizim kutlu davamızın vazgeçilmezidir, diyor. RTÜK Başkanının işi bu mudur Allah aşkına. Sadece bu tweet bile artık o makamda oturmaması için geçerli bir sebeptir. Özerk ve tarafsız bir Anayasal kurulun yüce Meclisimiz tarafından seçilmiş başkanının yasalara bağlılık dışında nasıl bir kutlu davası olabilir. Ama siz, RTÜK Başkanlığı maaşınızla yetinmeyip gözünüzü arpalıklara diker, Türksat'ın Halkbank'ın yönetim kurulu üyeliğine dikerseniz o zaman başka!.. O zaman da bunun adı kutlu dava olmaz, mutlu dava olur. Türkiye'de güçler ayrılığını ortadan kaldıran tek adam yönetiminin halkın haber alma hakkına, ifade ve basın özgürlüğüne tahammülsüzlüğün vücut bulduğu yerlerin başında RTÜK geliyor. Aslında RTÜK, ne karar almış derken Saray'daki tek adam rejimi ne karar almış diye bakmak

Türkiye medyasının krizi ABD'den, Batı Avrupa ve İngiltere'den farklı olarak küresel sermaye şirketlerinin medya tröstlerinin güdümüne girmekten çok, çürük ve güçsüz şirketlerin kamu kredilerine dayalı mülkiyet yapıları nedeniyle iktidarın emrine girmeleridir.

Özgür
bir
toplum
için...

lazım. AKP genel başkanı da olan Cumhurbaşkanı, hoşlanmadığı ülke gerçeklerini anlatan medya kuruluşlarını virüs olarak niteliyor. RTÜK Başkanı durur mu, hemen Cumhurbaşkanı'nın sözlerini emir telakki ederek vazife çıkarıyor. İyi ama Cumhurbaşkanı aynı zamanda parti lideri. Nerede kaldı RTÜK'ün tarafsızlığı, özerkliği. Kimin umurunda! RTÜK Başkanının talimatlarıyla hazırlanan raporlarla gerçek habercilik yapan Fox TV, Halk Tv, Tele 1 Haber Türk, TV 5 KRT Haber Global yasaklarla karartmalarla en ağır para cezalarıyla susturulmak isteniyor.

2017-2020 arasındaki yayın durdurma kararların yüzde 73'ü idari para cezalarının yüzde 69'u Halk TV, Tele 1, KRT ve FOX TV'ye çıkartılıyor. Sadece son iki yılda 39 yaptırım kararının 36'sı bu kanallara veriliyor. Hepsi siyasidir, cezalar haksızdır; hukuksuzdur, ölçüsüzdür. Amaç basını korkutmak ülkenin gerçek gündemini yolsuzluğu işsizliği tartışamaz hale getirmektir. Son HaberTürk kararı ortada. Tamamıyla haksız hukuksuz. Meselenin ucu tank palete dokunuyorsa basın özgürlüğünden ifade özgürlüğünden bahsedemezsiniz.

RTÜK bu yasakçı tavrıyla sadece haber alma hakkımıza gölge düşürmüyor, Türkiye'de dizilerde renk kalmamışsa, senaristler özgürce yazamıyorsa en yetenekli oyuncular televizyonlarda en masum siyasi esprileri yapmaya korkuyorlarsa bunun sorumlusu da RTÜK'tür.

İktidar yargı reformundan bahsediyor hodri meydan buyurun işe sansür kurumuna dönüşmüş RTÜK'ten başlayalım. Özerk ve demokratik bir kurum haline dönüştürelim.”²

RTÜK'ün televizyonlar üzerindeki baskısı, gazetelerde Basın İlan Kurumu aracılığıyla hayata geçirilmektedir. *Cumhuriyet* gazetesine 30 günlük ilan kesintisi yapıldı. *Sözcü* gazetesi ise vergi cezalarıyla karşı karşıyadır. FOX TV'nin başarılı haber sunucusu Fatih Portakal'ın ani bir kararla yaz başında ekranlara veda etmesini de 2020'nin kayıpları arasında not etmek gerekiyor.

7. YAPISAL REFORM İHTİYACI VE ARAYIŞLARI

Özgürlük Araştırmaları Derneği'nin 2020 yılını kapatırken düzenlediği Medyada Yapısal Reform İhtiyacı Konferansı katılımcıları 'yarının özgür medyası'na ufuk açtılar.

Ragıp Duran'ın “Türk medyası reformla düzeltilebilecek aşamayı çoktan geçti. Artık ‘*tabula rasa*’ lazım. Her şeye sıfırdan başlamak gerek” görüşü

² <https://vekilim.tv/category/cumhuriyet-halk-partisi/utku-cakirozer/> Erişim tarihi, 12.01.2021

'medyanın hali pür melalini' ortaya koyan çarpıcı bir saptamaydı. Ve epeydir unutulmuş 'ahlaklı gazeteciliği' yeniden öne çıkarıyordu.

Duran, medyadaki altüst oluşa karşı restorasyon önerilerini dört temel noktada sıralıyor:

“1. Her şeyin başı sonu hukuk; medya dahil. Türkiye’de farklı 59 kanundan yaklaşık 300 kadar madde ve hükümde basın ve kısıtlamalarla ilgili ibareler var. En başta doğru dürüst bir Basın Kanununa ihtiyaç var. Basın kanununun içinde kimler medya sahibi olabilir, kimler gazeteci olabilir sorularının ayrıntılı bir şekilde tanımlanması lazım. Bu da yasamayla birlikte meslek örgütlerinin uzun bir çalışması sonucu elde edilebilir.

2. İletişim fakültelerinin durumu ele alınmalıdır. İletişim fakültelerinin yeni baştan yapılması lazım. Batı’da Bologna süreci kapsamında iletişim fakülteleri veya gazetecilik okulları dört yıllık lisans süreci olmaktan çıkarıldı. Çünkü dört yılda öğretilecek bir şey değil. Batı’daki uygulama örnek alınabilir. Lisans öğrenim dönemi 3 yıl. Üç yıldan sonra bir veya iki yıllık master sınıflarında gazetecilik teknikleri öğretilir. Bizdekiler öz olarak belirli bir konuda tam bilgi sahibi olmadan gazeteci oluyorlar. İktisat, tarih, siyaset gibi lisans derslerinin üzerine ayrıca uygulamalı gazetecilik mesleğine dair dersler, çalışmalar olmalı.

3. Meslek alanı da yeniden yapılandırılmalı ve bu bizzat mesleğin kendisi tarafından yapılmalı; tayin edici güç sendika olmalı. Sendika sadece gazetecilerin özlük haklarını koruyan bir sistem olmaktan çıkarılmalı; mesleği örgütleyen, olduğu gibi yapılandıran bir sistem durumuna gelmeli. Mesleğin bütün boyutlarında aktif olmalı. Çeşitli sendikalar oluşturulmalı çeşitlilik yaratılmalıdır.

4. Yeniden mesleğe kan vermek için çok güçlü çok derin bir yüzleşme ve hesaplaşmaya ihtiyacımız var. Osmanlı’da ve Türkiye Cumhuriyeti’nde matbuat-basın-medya hep devletin/siyasi iktidarın, sermayenin, askeriyenin sultanı altında kaldı. Kamunun sesini yansıtan bir gazetecilik yapılamadı.

5. Medya, tek başına bağımsız hatta özerk bir mecra, bir kurum olarak ele alınamaz. Medya hiçbir zaman lokomotif olmamıştır, olamaz. Medya olsa olsa vagon olur! Kendi içinde medyanın bağımsızlığı sağlanmalı.”

Sendika sadece gazetecilerin özlük haklarını koruyan bir sistem olmaktan çıkarılmalı; mesleği örgütleyen, olduğu gibi yapılandıran bir sistem durumuna gelmeli.

7.1. Umut Alternatif Medya

Hürriyet’in eski Okur Temsilcisi Medya Ombudsmanı Faruk Bildirici’nin “Medya sahiplik düzeni, bütün sektörlerle siyasetle iç içe geçmiş; bütün güç odaklarıyla birleşmiş durumda.” diyerek özetlediği günümüz medya düzenine ilişkin görüş ve önerileri şöyledir:

**Özgür
bir
toplum
için...**

Bugün medyayı tartışırken üzerinde durulması gereken şey medya sahipliği ile beraber güç odaklarından uzaklaşarak kamu yararı gözetilen bir gazeteciliğin nasıl yapılabileceğidir.

“Bugün medyayı tartışırken üzerinde durulması gereken şey medya sahipliği ile beraber güç odaklarından uzaklaşarak kamu yararı gözetilen bir gazeteciliğin nasıl yapılabileceğidir. Biz gazeteciler bağımsız bir gazetecilik çizgisinde ilerleyemedik. Bugün de AKP her alanda olduğu gibi medyayı da kontrolü altına aldı. Yine de alternatif medyalar oluşuyor. Örneğin Berat Albayrak’ın istifasına dair 27 saat medyadan haber alınamadı. Ancak haberi yapan medyalar da vardı; YouTube yayı yapan kişiler, bağımsız haber siteleri internette bu istifayı duyurdular.

Benim önerim güç odaklarıyla iç içe geçmiş yaygın medyayı düzeltmeye çalışmaktansa, alternatif medyayı geliştirmek, güçlendirebilmek. Asıl bu yoldan ilerlemek. Teknolojinin getirdiği yenilikleri görmek, aynı zamanda okurla doğrudan mali bağlantı da sağlayabilmek. Mali olarak güçlendirilirse daha ciddi habercilik yapılabilir. Tabii, bu yapılar gerçekten bağımsız olmalı ve gazetecilik etiğine bağlı kalmalıdır. Editöryal bağımsızlık sağlanmalı. Umut, alternatif medyada.”

7.2. Medya Sahipliği Sorunu Ancak Listenin Sonlarında

Levent Gültekin’in eleştirileri de şöyleydi:

“Medyanın niçin özgürlükçü ve bağımsız olmadığına dair bir liste yapacak olsam medya sahipliğini daha alt sıralara koyardım, ilk sırada tartışmak yerine. Listenin ön sıralarındaki en önemli sorunlardan biri kamu yararından daha çok mahallenin yararını öne alan gazetecilik anlayışının olması. Alevilerin gazetesi, Kürtlerin gazetesi, İslamcılarının gazetesi, Beyaz Türklerin gazetesi ve televizyonları. Yani kendinden olmayanların olaylarına sağırlık olan bir medya yapısı var. Zihnimizdeki ideolojik bariyerler çok büyük bir engel. Diğer bir sorun, meslek ahlakı. Demokratik ahlakı edinmemiş olmanın beraberinde getirdiği bu yapıyı meşrulaştırma sorunu hala devam ediyor. Eğer bu durum konuşulmayacaksa, durumla yüzleşilmeyecekse, ben ne yaptım diye sorulmayacaksa çözüm bulmak kolay kolay olmayacak. Bankaların içini boşaltan patronlarla beraber miydim, uçaklarda sefa sürdürdüm mü gibi konulara da cevap verilmeli.”

Açık Radyo programcısı Ali Bilge Ankara’da iktisat gazeteciliği tecrübesiyle şunları anlattı.

90’lı yıllarda vahşi bir medya düzenine geçtik. Bir şeytan üçgeni oluştu: Medya sahipleri; bankacılık, enerji ve telekomünikasyon sektörüne girdiler. Bu süreç basını ve medyayı dönüştürdü. Sonuç olarak iş çıkırından çıktı. O nedenle geçmişten hepimiz sorumluyuz; masum değiliz! 2001 krizinde bankacılık sektörünün çökmesi medyayı da etkiledi.

Bu ekonomi politik perspektifini koymadan medyanın bugünkü halini açıklamak pek mümkün değil. 2001 yılı bir milattır. O çöküş de AKP'nin çıkışına denk gelmiştir. Zaten sınırlı bir demokrasi içindeydik bir de neo-liberalleşme yaşadık. Şimdi demokrasi de yok. Dördüncü kuvvetin ölümü epey zaman önce başlasa da şu anda net bir ölümle karşı karşıyayız. Dolayısıyla medya sorununu bir demokrasi sorunu olarak ele almalıyız.”

Hukukçu yazar Orhan Kemal Cengiz de ‘bağımsız yargı’ vurgusu yaptı:

“Bağımsız yargının olmadığı bir yerde bağımsız bir medyanın var olması mümkün değil. Hakimler özgür olmadan ifade özgürlüğü korunamaz.

Türkiye’de yargı her zaman baskı altındaydı. Avrupa’daki gibi bir yapıya da sahip değildi. Şimdi öncesiyle mukayese edilmeyecek bir durumdayız. Yargının bu durumu, medyanın mevcut haliyle oldukça örtüşüyor.”

Gazeteci Gülsin Harman’ın demokrasi vurgusu da nasıl bir medya sorunu olduğuna yanıt arıyordu:

“Demokrasi, özgür bir medya olmadan olur mu? Ya da medya özgürlüğü olmadan bir demokrasiden bahsedebilir miyiz? Hangisi hangisinin ön koşulu? Bunu sadece biz değil, tüm dünya tartışıyor. Benim şahsi kanaatim biri olmadan diğeri olmuyor. Şu anda Erdoğan sonrası dönem için medyanın yeşertilebileceği bir ortam gözüküyor.

Reform kelimesine dönersek herhangi bir ıslahatın mevcut duruma etki edeceğini düşünmüyorum. Türkiye’de medyaya güven o kadar sarsılmış, o kadar yerle yeksan olmuş durumda ki sıfırdan bir yapı olsa da insanların güvenini nasıl sağlayacağız? Varlığımızın gerekli olduğunu halka nasıl anlatmalıyız? Güven ilişkisi yepyeni şekilde nasıl kurulacak bunu da düşünmeliyiz.”

Milliyet ve Cumhuriyet eski yayın koordinatörü tecrübeli gazeteci Tahir Özyurtsever geçmişe yönelik ciddi bir “özeleştir” gereğini dile getirmekte:

“Sorun sadece AKP dönemiyle başlamadı. Gazetecilik ve medya sahipliği arasındaki ilişkiye bakarken özeleştir yapmalıyız. Bugün gelinen noktada süreci biz hızlandırdık. Gazeteciliği, basını diğer meslek alanlarında olan kişilere kaptırdık. AKP öncesinde bu süreci meşrulaştırdık. AKP döneminde ise teslim alındık. Gazeteciler olarak yenildik. Bu sektörün var olabilmesi için her şeyi yeniden tanımlamamız gerekiyor.”

Bağımsız yargının olmadığı bir yerde bağımsız bir medyanın var olması mümkün değil. Hakimler özgür olmadan ifade özgürlüğü korunamaz.

**Özgür
bir
toplum
için...**

Haber ile kanaat çok fazla iç içe geçti. Haber o kadar dışlanmış vaziyette ki iyi muhabirler köşe yazarlığı yapıyor.

7.3. Bağımsız Gazetecilikte Kooperatif Tarzı Örgütlenme Modeli

Gazeteci Ayşe Çavdar'ın önermesi ise bağımsız medya ve habercilik açısından 'kooperatif' tarzı bir örgütlenme modeliydi:

“Alternatif medya oluşurken de karşı karşıya kalınan sorun, mali yapıların bilinmemesi durumu. Haberin ve kanaatin nerede durduğunu bilmiyoruz. Çünkü haber bağımsız olmadığında kanaat vesayetinin altında oluyor. Önce bağımsız haberin oluşmasını sağlamak lazım. Bu noktada da muhabiri gözetmek gerekmektedir. Muhabirin bağımsızlığını sadece sendikayla bağdaştırmak da yetersiz kalacaktır. Çünkü Türkiye’de pek çok değişken nedeniyle sendikanın da bağımsızlığını kaybetme ihtimali var. O nedenle iş güvencesini de sağlayacak bir bağımsızlık ortamının, bir haber kooperatifinin olması gerekiyor. Yani bir gazetecinin, muhabirin başı derde girdiği zaman hayatını idame ettirebileceği, mesleğini sürdürebileceği bir yapının da olması lazım. Bu olmadan, muhabirin güvenliği olmadan bağımsız bir şekilde hareket etmesi oldukça güç. Muhabir için işsiz kalmak büyük bir sorun. Diğer bir sorunda haber alma ortamlarından uzaklaşmak. Haber ile kanaat çok fazla iç içe geçti. Haber o kadar dışlanmış vaziyette ki iyi muhabirler köşe yazarlığı yapıyor.”

8. MEDYAYI KURTARMAK: VAKIF, KAR AMACI GÜTMİYEN SERMAYE ORTAKLIĞI

Julia Cage, doktorasını Harvard Üniversitesinde yapmış halen Paris Siyasal Araştırmalar Enstitüsünde öğretim görevlisi olarak çalışan Fransız bir akademisyendir. 2015 yılında yayımladığı Medyayı Kurtarmak kitabıyla yeni bir medya sahipliği modelini tartışmaya açtı ve hayli yankı uyandırdı.

Kitabın yazarı Julia Cage, “Medya kuruluşları ticari mal değildir.” savından hareketle şu örnekleri veriyor:

ABD’de, Almanya’da, İngiltere’de ve İtalya’da medya kuruluşları kendini daha çok yenilikle gösteriyor. Bir yandan *Guardian* ya da Alman Bertelsmann medya grubu gibi vakıfların elinde tuttuğu kitle iletişim araçlarıyla, öte yandan Herbert ve Marion Sandler adında iki milyarder tarafından 2008’de kurulan ProPublica benzeri kazançsızlık modelinden doğan yeni medya maceralarıyla, kar amacı gütmeyen bir gazeteciliğin Fransa’da olduğundan çok daha hızlı geliştiği görüldü.

ProPublica’da görülüyor ki bu yeni medya yapılarında bile parası olanın borusu ötüyor.

Medya kuruluşları çoğunlukla nüfuz peşinde koşan milyarderlerin oynayacağı haline geliyor. Bir mobil telefon aktörüyle ittifak yapmış bir gayrimenkul spekülâtörünün Liberation’u ‘kurtarmak’ için son anda ortaya çıkmasına sevindiğimiz bir demokrasi nasıl bir demokrasidir.³

“Amazon’un kurucusu Jeff Bezos Ekim 2013’te – Amerikan gazeteciliğinin anıtı- Washington Post’u 250 milyon dolara satın aldı, yaklaşık 30 milyar dolar servete sahip olduğu tahmin edilen biri için bu devde kulak. İyi haber mi? Bu satın alma Post gazetecilerine uzun dönemde kaynak ve özerklik güvencesi sağlıyor. Son yıllarda işten çıkarmalar katlanmışken, gazete internet sitesini yeniden yapılandırarak ve gece haberleri için bir büro açıp ‘breaking news’ ekibi kurarak hem yatırım yapıyor hem de istihdam yaratıyor.” (2015: 65)

9. TRUMP’IN SONUNU GETİREN SEÇİM ABD MEDYASININ SINAVI

Gazeteci Fehmi Kuru, 2020’nin son günlerinde ‘Oksijen’ adlı haftalık bir gazetenin yayın hazırlığının internet sitelerinde haber olması üzerine, bloğunda bir yazı kaleme aldı.

“‘Yeni bir gazete çıkacak’ haberini işitmek, şu günlerde dünyanın her tarafında 250.doğum yıldönümü kutlanan Beethoven’in müziği gibi geliyor kulağıma.” diye başlayan yazıda, “Bu medyayla sağlıklı siyasi bir ortam da daha iyi bir Türkiye de mümkün değil.” diyen Fehmi Kuru ABD Başkanlık seçimlerinden hareketle önemli saptamalar yapıyor:

“Medya dünyamızın henüz bizde anlaşılmamış başka gerçekleri de var. En önemlisi şu: Haber yalın haliyle insanlara yetmiyor, olayların arka planını ve o noktaya nasıl varıldığını da merak ediyor insanlar. Gazeteler bu yüzden ayrıntılı habere kaydılar, yazarlarını okurun bu ihtiyacını karşılamaya yönlendiriyorlar.

Washington Post ile *Los Angeles Times* okuru olarak bu yola giden gazetelerin başarılı olduklarını da söyleyebilirim.

³ Daniel Kretinsky adlı bir Çek oligark Fransa medyasına yatırım yapıyor, Le Monde da hisse alıyor, bu raporun yazıldığı 2020 yılında gazetecilerin bu durumdan rahatsız olduğuna dair haberler çıkıyor.

Donald Trump'ın başkanlık yarışına girdiği 2016 yılı ve ertesinde ABD'de gazetelerin okunması arttı. 2016 sonrasında Trump'ın varlığı sayesinde gazetelerin okur sayısının yüzde 12 fazlaştığı anlaşılıyor.

Kendilerini dijitalde de sunan belli başlı Amerikan gazeteleri sıradan haberler dışındaki içeriklerini ancak para ödeyen abonelerin istifadesine açık tutuyor. Bugün önde gelen gazetelerin internet abonelerinin sayısı milyonlarla ifade ediliyor.

Milyonlarca okur milyonlarca dolarlık abone ve reklam geliri demek.

Gazetelerin bir başka işlevi de kamuoyunu görüşleriyle etkilemek.

Trump'a malzeme desteğinde bulunan bir Amerikan araştırma kurumu olan MRC onun son seçimde kaybetmesinin sebeplerinin ilk sırasına medyanın tutumunu yerleştirmiş. Halkın Trump'a oy vermesi ve seçimi kazandırması da mümkün olan beş-altı kritik eyalette Joe Biden'in oyunun önde çıkmasında medyanın en önemli rolü oynadığı kanaatiyle...

Halka, en çok okunan etkili gazeteler ile izlenen TV kanallarında yer alabilecekken çeşitli sebeplerle sessiz kalınmış haberleri hatırlatan bir anket hazırlamış MRC. Sekiz-on maddelik bir anket. Sorulardan biri, 'Joe Biden'in oğlu Hunter'in bilgisayarından gizlice elde edilmiş rezil fotoğraflarını gördünüz mü?' Bir diğeri, 'Corona günlerine rağmen Amerikan ekonomisinin yüzde 33 büyüğünden haberdar mısınız?'

Bu sorulara 'hayır' cevabını veren oyunu Biden için kullanmış deneklere, bu defa 'Haberdar olsaydınız oyunuzu Trump'a verir miydiniz?' sorusunu yöneltmişler. Deneklerin yüzde 17'sinden 'Biden'e vermez Trump'a verirdim! Cevabı gelmiş.

MCR ' O yüzde 17 oy ile Biden'a giden altı eyalet Trump'ta kalır, ikinci seçmen sayısı 311 olan Trump ikinci kez seçilebilirdi' sonucuna varıyor.

Trump yanlısı gazeteler ve TV kanalları o haberleri gece gündüz işlediler, ama ABD medyası kamuoyunun tek taraflı etkilenmesine izin vermeyecek kadar zengin.

Avrupa'nın pek çok ülkesinde de medyanın durumu farklı değil. Orada da görüş zenginliği(çeşitliliği) medyaya hakim.

Fransa'da Macron sözgelimi, attığı her adımda medyadan gelebilecek tepkileri hesaba katmak zorunda.

Corrado Augias bir İtalyan meslektaşım. Ünü ülkesinin sınırlarını aşan bu gazeteci yazara Fransız hükümeti, en üstün nişanları olan Legion d'honneur'ü takdim etmişti. Augias geçen gün bir tavrından dolayı Fransa devlet başkanına nişanını geri gönderdi.

Protestosunun sebebi, darbeye iş başına gelmiş ve ülkesinde özgürlükleri kısıtlayıcı bir yönetim sergileyen Mısır'ın devlet Başkanı Sisi'nin

Fransa'ya davet edilmesi ve ziyareti sırasında Legion d'honneur nişanıyla ödüllendirilmesi.

İtalyan gazetecinin protestosu sertliğinde karşı çıkışlar Fransız medyasında da hakimdi.

Bize medyanın durumu bu örneklerden çok farklı. İktidar-muhalefet destekçisi yayın organları- gazeteler, televizyon kanalları- var, ancak okurun ayrıntılı haber ihtiyacını karşılayan yayınlar hemen hiç yok.

İnternet ve YouTube üzerinden yapılan yayınlar gözde.(İyi ki varlar.)

Daha önce de yazmıştım sanıyorum; insanlarımız uzun yıllar ülkemizde olup bitenleri bizim gazeteler ve devlet tekelinde olan radyo ve televizyondan değil, İngilizlerin ünlü yayın kuruluşu BBC'nin Türkçe servisinden öğrendi. 12 Eylül 1980 askeri darbe yıllarında ülke Cunta yönetimindeyken.⁴

İşin tuhafı, İngiltere, Almanya hatta Suudi Arabistan, Türkçe yayın yapan internet siteleriyle günümüzde yerli medyaya alternatif sunuyor.

'Ayıp olmuyor mu?' diyeceğim, ama muhatap yok.

Herkes daha iyi bir Türkiye arzu eder görünüyor, ancak onun yolunun kaliteli medyadan geçtiğini idrak eden pek az.

Yanlış anlamamışsınızdır umarım; 'Yok' demek ayıp kaçacağı için 'Pek az' diyorum."

Fehmi Kuru, noktayı koyarken özlemle özeleştiri arasında bir dokunuş yapıyor:

"Fena halde siyasetle haşır neşir, fena halde fikir çeşitliliği ortadan kaldırılmış bir medya düzenimiz var bugün; geçmişin şiddetle eleştirdiğim pek çok gazetesini ve yazarlarını bugün özlüyorum."

10. ABD KONGRESİNDE 6 OCAK DARBE GİRİŞİMİ...

Başkanlık seçimlerine itirazlar sürecinde Trump'ın sonuçları tanımayacağı ve şartları oluşturabilirse 'darbeyle' görevini sürdürmek isteyeceğine dönük senaryolar, 6 Ocak'ta Kongrenin seçim sonuçlarını onaylamak üzere toplandığı gün gerçek oldu. Trump taraftarları 'kaybetmiş Başkan'ın Washington DC'de miting düzenleyerek secimi çaldılar demesi üzerine Kongre binasına yürüdüler. 4 saat süren baskında 5 kişi hayatından oldu. Amerikan demokrasisinin 'utanç günü' olarak tarihe geçen Kongre darbesinin

⁴ Fehmi Kuru'nun kırk yıl sonra o döneme gönderme yapması demokrasinin nesrinde olduğumuzun da göstergesi.

sorumlusu Trump görüldü. Twitter başta olmak üzere sosyal medya hesapları kapatıldı. *Washington Post*, ABD demokrasisi açısından tehlike oluşturan Trump'ın azledilmesini istedi.

İngiliz *The Guardian* gazetesi de darbe girişimine önderlik eden Trump'ın Kongre baskınına 'sağcı ayaktakımıyla' (mob) gerçekleştirdiğini yazdı. "Böylece Joe Biden ve Kamala Harris'in kazandığı seçimin onaylanma sürecini sekteye uğrattılar." saptamasıyla Trump'ın görevden alınmasını savundular.

Bu darbe girişiminin savuşturulmasında hiç şüphesiz başrolü Amerikan anayasal düzenine bağlı güvenlik güçleri oynamıştır. Ancak, Kasım 2016 seçimleriyle iktidara geldiğinden bu yana demokratik kurumları ve hukuk devletini erozyona uğratan Trump'a karşı bağımsız Amerikan medyasının verdiği mücadelenin önemi de teslim edilmelidir.

11. ÖRNEK MODEL 'AÇIK RADYO' ÖZGÜR, BAĞIMSIZ DİNLEYİCİ DESTEĞİYLE 25.YILINDA

BBC benzeri kamusal bir yayıncılığı, dinleyici desteğiyle Türkiye'de örneği az rastlanır modelle özgür ve bağımsız radyo istasyonu olarak İstanbul'da yayın yapan Açık Radyo, bu yıl 25. kuruluş yıldönümünü kutluyor.

COVID-19 salgını zorluklarına rağmen yayınına sürdüren Açık Radyo (95 FM), bu yıl Hollanda Prince Claus Kültür ve Kalkınma Fonu tarafından 1977 yılından bu yana 'kültürel faaliyetleriyle içinde buldukları topluma olumlu yönde etkide bulunan' kişi, grup ya da kuruluşlara verilen Prince Claus Ödülüne layık görüldü.

2 Aralık'ta Amsterdam'da gerçekleşen çevrimiçi törende Açık Radyo'nun:

- ◆ Çoğulcu demokrasi, hukuk devleti, evrensel insan hakları ve özgürlüklere dayalı ilkeleri el üstünde tuttuğu,
- ◆ Alternatif, marjinalleşmiş ve azınlık seslerinin duyulmasını mümkün kılan bir diyalog ve görüş alışverişi alanı sunarak kendi topluluğunu ve sivil toplumu temsil ettiği, onlara hizmet verdiği ve onları güçlendirdiği,
- ◆ 'Yalan haber'lerin ve yanıltıcı medyanın yaygınlaştığı bir dönemde gazetecilik dürüstlüğü ve ahlakını yılmaz bir şekilde savunduğu,
- ◆ Günümüzün dijital evreninde bile radyonun, toplumsal ve siyasi değişim için etkili bir yayın organı olmaya devam ettiğini açıkça gösterdiği,

- ◆ Çoklu perspektiflere açık olmanın ve muhalif fikirlere saygı göstermenin, hakiki demokrasinin yegane gerçek ve hayati temelini oluşturduğunu vurguladığı ve
- ◆ Karmaşık bir ortamda sürdürülebilir ve bağımsız bir medya için bir model oluşturarak özgür ve açık bir sesin öncülüğünü yapmakta ve sürdürmekte dikkate değer bir sağlamlık gösterdiği için bu ödüle layık görüldüğü belirtildi.

Nobel Edebiyat ödüllü yazar Orhan Pamuk da ödül kitapçığı için kaleme aldığı yazıda Açık Radyo'yu şöyle anlatıyor:

“...Ödül kararından sonra pek çok tanıdık ile Açık Radyo hakkında konuştuk. Hayranları Açık Radyo'dan bahsederken yalnızca ele alınan çevre, iletişim, demokrasi, günlük hayat konularında takip ettikleri tartışmalar, röportajlar, programlardan bahsetmediler; aynı zamanda Açık Radyo'yu nasıl, hangi şartlarda, ne yaparken dinlediklerini de gözlerinin içi gülererek anlattılar bana: Açık Radyo'nun dinleyicilerini, sanatçıları, ev kadınları, işe giderken araba kullananlar, aydınlar, öğretmenler, memurlar oluşturuyor. Açık Radyo'yu dinleyenler kendilerinin, kimliklerinin özel bir şey yaptıklarının farkındalar. Açık Radyo'nun en büyük başarısı özgürlüklerin özellikle siyasi özgürlüklerin çok kısıtlı olduğu günümüz Türkiye'sinde bu küçük demokrasi ve açık düşünce adasını yaratmış olması ve onu incellemeyle besleyip korumuş olmasıdır. Bu adanın kendine göre bir kimlik ve ruhu vardır ve Açık Radyo'yu dinleyenler bu özgürlükçü çağdaş ruhu gururla benimserler.”

12. TÜRKİYE MEDYASI FİKİR HAYATI NEREYE GİDİYOR SONUÇ VE ÖNERİLER

2020 yılını COVID-19 karamsarlığı altında kapatırken, 'demokrasinin taşıyıcı kolonu' olma özelliğiyle medya; Türkiye'nin demokratik sosyal hukuk devleti faylarındaki derin kırılmaları sergileyecek bir güç olmaktan giderek uzaklaşıyor, ülkenin fikir hayatını, entelektüel birikimini taşıyamadığı gibi sansür, oto sansür, karartmalar altında eleştirel kimliğini kaybediyor, adeta çöküyor.

Mesleğini etik sorumluluk ve cesaretle yapan gazetecileri bekleyen son ne yazık ki açılan davalar, 100'e yakın gazeteci bu yüzden hapisteler.

Ülkedeki siyasi iklimin görece bir özgürlükten ne denli baskıcı bir döneme evrildiğinin kanıtı olarak pek çok örneğin verilebilmesinin yanı sıra 2009 yılında Kültür Sanat Ödülünün Çetin Altan'a verildiği törende Başbakan Erdoğan'ın şu sözlerini hatırlatmakta yarar var:

2020 yılını COVID-19 karamsarlığı altında kapatırken, 'demokrasinin taşıyıcı kolonu' olma özelliğiyle medya; Türkiye'nin demokratik sosyal hukuk devleti faylarındaki derin kırılmaları sergileyecek bir güç olmaktan giderek uzaklaşıyor, ülkenin fikir hayatını, entelektüel birikimini taşıyamadığı gibi sansür, oto sansür, karartmalar altında eleştirel kimliğini

**Özgür
bir
toplum
için...**

**Bağımsız medya
olacaksa özellikle ana akım
gazete ve televizyon sahipliğinde bir yasal düzenlemeyle
bu sektöre girecek sermayenin
tek işinin medya yayıncılığı olması sağlanmalıdır.**

“Türkiye artık ne Çetin Altan’ı 300 kez mahkeme kapılarına çağıran ve düşüncüyü mahkum eden bir ülkedir ne de Nazım Hikmet’i 12 yıl boyunca hapishanelerde tutan bir Türkiye’dir.”

Bu sözlerin tam tersinin yaşandığı otoriter bir rejime sürüklenmek için sadece on yıl geçmesi gerekiyormuş.

1940-50’lerden 70 yıl sonra Nazım’ı değil, 3-4 yıldır hapiste tutulan başka aydınların adlarını sayabiliyoruz; Ahmet Altan, Osman Kavala, HDP eski eş başkanı Selahattin Demirtaş, 15 Temmuz darbe girişimi sonrası cezaevlerine konulan isimsiz mağdurlar. Can Dündar, MİT Tırları haberi nedeniyle toplam 27 yıl 6 ay hapis cezasına mahkûm edildi. IMC TV programcısı gazeteci Ayşegül Doğan ise 6 yıl 3 ay hapis cezası aldı. Enis Berberoğlu’nun milletvekilliğinin düşürülmesine ‘hak ihlali’ diyen Anayasa Mahkemesi kararına yerel mahkemece uyulmadı.

Anayasa Mahkemesi, AİHM kararlarını ihlal pahasına kanıtsız iddianamelele hayatları çalınıyor insanların.

Son olarak AİHM Büyük Dairesi Selahattin Demirtaş’ın derhal tahliyesine karar vermesine karşın Ankara’nın orali olduğu yok. Cumhurbaşkanı başta, ‘tanımayacağız’ demeçleri, kararın önüne geçti.

AB müzakere sürecinde iç hukukunu Avrupa insan hakları kavramlarıyla uyumlu hale getirmeye çalışan hükümetin artık böyle bir derdi tasası yok. Medyadan siyasete adalete her alanda ülkenin nefes alma mekanizmaları tıkanıyor. Bir yalan rüzgarı esiyor. Orwell’in 1984’ünü aratmayacak şekilde toplumsal bellek felç ediliyor. Boğaziçi Üniversitesi gibi ülkenin en saygın üniversitesinin kapısına kelepçe vurulduğu 2021 yılı Türkiye’inde doğru ve yanlışları ayırt edecek, kamuoyunun ‘muhakeme gücü’nü yeniden sağlıklı kılacak özgür bağımsız eleştirel medyaya her zamankinden daha fazla ihtiyacımız var.

Medyanın yeniden inşası 2020’lerin acil bir sorunu olarak karşımızda.

Özgürlük Araştırmaları Derneği (ÖAD) 2020 yılı raporu tartışmaları medyanın geleceği açısından birkaç önemli modelleme ortaya çıkardı:

1. Bağımsız medya olacaksa özellikle ana akım gazete ve televizyon sahipliğinde bir yasal düzenlemeyle bu sektöre girecek sermayenin tek işinin medya yayıncılığı olması sağlanmalıdır.

2. Bugünkü medya sahiplerine sektördeki tercihlerini yaparak ‘ya medya ya inşaat ve taahhüt işleri, bankacılık, enerji’ arasında nerede duracaklarına karar vermeleri için birkaç yıl süre tanınabilir. Böylece kamu bankaları desteği ve ihalelerle elde edilen medya gruplarını salt iktidarın yararına diye ‘satmayan gazeteleriyle, izlenmeyen televizyonlarıyla’ zararına elde tutmalarına son verilebilir. Medya, batık şirketler üzerinde yük olmaktan çıkarılır. Hayalet (*ghost*) patronlar devri biter.
3. Eğer medya sahibi olan iş çevrelerinin başka iş alanlarında yatırım yapmalarının yasaklanması tercih edilmezse, hem medyada hem de farklı alanlarda iş yapan grupların kamu ihalelerine katılmaları engellenmelidir. Bu gruplar ne yerel ne de ulusal düzeyde açılan kamu ihalelerine katılamamalıdır. Bu önerinin gerisinde “ahbap çavuş kapitalizmi” (*crony capitalism*) ile hukuka dayalı rekabetçi piyasa ekonomisi arasında bir fark olduğu düşüncesi yatmaktadır. Ahbap çavuş kapitalizminde “girişimciler” piyasada rekabetle değil, siyasetçilerle kurdukları ilişkiler sayesinde aldıkları kârlı kamu işleri ile palazlanır. Böyle girişimcilerin sahip olduğu medya şirketleri de iktidarların sözcülüğünü yapmaktadır. Öte yandan, servetini piyasada rekabet ederek ve tüketicilere sunduğu mal ve hizmetler sayesinde elde eden girişimcilerin sahip oldukları medya şirketlerinin iktidarların sözcüsü olmak gibi bir zorunluluğu yoktur. İktidarın sözcüsü olmayan özel medyaya örnek olarak, Amerika Birleşik Devletleri bağlamında Amazon’un kurucusu Jeff Bezos’un sahibi olduğu Washington Post ve Türkiye bağlamında The Walt Disney Company’nin sahibi olduğu Fox TV verilebilir.
4. Editoryal bağımsızlık, ya da özgür, bağımsız medyalar için Vakıflar ve ‘kar amacı gütmeyen ortaklıklar’ çıkış yolu olarak görülebilir. Ülkemizde *Cumhuriyet* gazetesi epeydir bu modelle yönetilmektedir.
5. Alternatif medya olarak internet haberciliği T-24, Diken, Oda TV, Gazete Duvar haber siteleri desteklenebilir. YouTube gibi sosyal medya platformları, Medyascope tarzı mecralar daha yaygın kullanılabilir.

KAYNAKÇA

- Cagé, Julia. 2015. *Medyayı Kurtarmak*. Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Topuz, Hıfzı. Yaşar, Recep. 2020. *Yakın Dönem Türk Basın Tarihi*, Nota Bene Yayınları
- McChesney Robert W., 2007. *Medyanın Sorunu*, Kalkedon
- Koru, Fehmi. 2021. “Bu Medyayla Sağlıklı Siyasi Bir Ortam Da Daha İyi Bir Türkiye De Mümkün Değil... - Fehmi Koru'nun Günlüğü”. *Fehmi Koru'nun Günlüğü*. <https://fehmi.koru.com/bu-medyayla-saglikli-siyasi-bir-ortam-da-daha-iyi-bir-turkiye-de-mumkun-degil/>.
- Utku ÇAKIRÖZER Archives - Vekilim Tv”. 2021. *Vekilim Tv*. <https://vekilim.tv/category/cumhuriyet-halk-partisi/utku-cakirozer/>.
- Derneği, Özgürlük. 2021. “Türkiye’de Basın Özgürlüğü Raporu 2019-2020 - ÖZGÜRLÜK ARAŞTIRMALARI Derneği”. *Özgürlük Araştırmaları Derneği*. <https://oad.org.tr/rapor/turkiyede-basin-ozgurlugu-raporu-2019-2020240>.
- “Konda | KONDA Medya Raporu”. 2021. *Konda.Com.Tr*. <https://konda.com.tr/tr/rapor/konda-medya-raporu/>. <https://turkey.mom-rsf.org/tr/>: Türkiye medya sahipliği ve siyaset ilişkisini izleyen bir platform
- “4 Ocak - 10 Ocak Haftası Gazetelerin Tiraj Raporu”. 2021. *Medyaradar.Com*. <https://www.medyaradar.com/tirajlar>.
- Digital, Weekend. 2021. “Reklamcılar Derneği”. *Rd.Org.Tr*. <http://rd.org.tr/>.
- TurkuazLab. 2020. “Türkiye’de Kutuplaşmayı Azaltmak İçin Stratejiler Ve Araçlar Projesi”. Türkiye’de Kutuplaşmanın Boyutları-2020. TurkuazLab, İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi. <https://www.turkuazlab.org/wp-content/uploads/2020/12/Turkiyede-Kutuplasmanin-Boyutlari-2020-Arastirmasi-Sunum.pdf>

LİBERAL PERSPEKTİF RAPOR

Sayı: 17, Ocak 2021

DEMOKRASİ İÇİN MEDYA İNŞASI, HER ŞEYE SIFIRDAN BAŞLAMAK, *TABULA RASA*

Derya Sazak

Çankaya Mahallesi Atatürk Bulvarı No: 160 D: 10, Çankaya, Ankara

(312) 213 24 00 www.oad.org.tr info@oad.org.tr

[özgurlukarastirmalari](#) [ozgurlukar](#)